

структурах, зазначений проект може бути додатковим інструментом підтримки як поліцейської діяльності так і самого співробітника, фактично підвищуючи якість виконання службово-бойових завдань (що вже доведено в умовах АТО/ООС) та самих строків служби штабних одиниць.

Віталій Покайчук,
завідувач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СКАНДИНАВСЬКОЇ МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Фундаментальним правом в демократичній державі є право голосувати та обирати [1, ст. 70]. Водночас є право висловлювати свою думку і, роблячи це мирно, збиратися з іншими людьми для вираження своєї думки [1, ст. 39]. Ці права, поміж інших, визначаються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованою Верховною Радою України [2].

Згідно з Конституцією України норми Конституції України є нормами прямої дії [1, ч. 3 ст. 8]. Вони застосовуються безпосередньо незалежно від того, чи прийнято на їх розвиток відповідні закони або інші нормативно-правові акти [3].

Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України, є їх невідчужуваним і непорушним правом, гарантованим Основним Законом України [3].

Проблематика забезпечення національної безпеки належать до найважливіших, найскладніших багатоаспектних та інтегральних явищ суспільного і політичного життя.

Тим не менш загрози національній безпеці, як явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів (важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [4, п. 10 ч. 1 ст. 1]) та збереження національних цінностей України [4, п. 6 ч. 1 ст. 1], особливо гостро проявились у 2013-2014 роках. Що дало поштовх до пошуку нових підходів сприйняття та розуміння сутності, бачення структурних і функціональних компонентів загальної системи забезпечення національної безпеки в умовах антагоністичних намірів Російської Федерації, посягання на державний суверенітет України, спроби повалення демократичного конституційного ладу.

В свою чергу події, що розгортаються останнім часом у більшості країн світу та пов'язані з масовими безладами, загрозою публічній безпеці та груповими порушеннями публічного порядку, а подекуди (США; Французька Республіка) стали реальною загрозою національній безпеці та збереженню національних цінностей потребують, зокрема, формування нового підходу до забезпечення публічної безпеки і правопорядку та нормативно-правового врегулювання низки проблемних питань службово-бойової діяльності сил безпеки, загалом.

На сьогодні ні на законодавчому рівні, ні на рівні підзаконних нормативно-правових актів питання розстановки сил та засобів, форм та методів попередження, припинення, протидії та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій пов'язаних з неправомірними діями правопорушників під час реалізації конституційного права на мирні зібрання не врегульовано. А те, що мирні зібрання, мітинги, демонстрації, протести, футбольні матчі створюють загрозу публічній безпеці, постійно трансформуються (або можуть призвести) у групові порушення публічного порядку чи масові безлади є аксіомою. Підтвердженням зазначеної аксіоми є і події у США та Французькій Республіці, які стали реальною загрозою національній безпеці та збереженню національних цінностей.

Із втратою чинності Настанови про дії органів, підрозділів ОВС, з'єднань військових

частин внутрішніх військ, вищих навчальних закладів МВС в ліквідації масових заворушень визначилась доволі суттєва прогалина у нормативному врегулюванні зазначеного виду діяльності підрозділів Національної поліції, що у найближчій перспективі може призвести до непоправимих наслідків.

Після подій які відбулися в Україні наприкінці 2013 початку 2014 року застаріла система охорони громадського порядку виявилася абсолютно непрацездатною та не враховувала тенденції розвитку суспільства, світового поліцейського досвіду у протидії груповим порушенням публічного порядку та масовим заворушенням. Хоча певні напрацювання у роботі з футбольними вболівальниками правоохоронна система України мала та ефективно їх впровадила у службову діяльність ОВС, СБУ, ВВ МВС України, ДПСУ (2008-2012 роки). Ефективність застосування моделі охорони публічного порядку під час проведення футбольних матчів різних ступенів ризику була підтверджена Європейською поліцейською та вболівальницькою спільнотою у ході проведення Чемпіонату Європи УЄФА з футболу, який відбувався в Україні та Республіці Польща у червні-липні 2012 року.

Після проведення Євро-2012 позитивна практика охорони публічного порядку під час проведення футбольних матчів не була впроваджена та адаптована у діяльність поліції превенції (міліції громадської безпеки на той час) для ефективного попередження та реагування на протиправні прояви під час масових заходів загалом.

Пошук нових форм та підходів до нормативно-правового врегулювання охорони публічного порядку під час проведення масових заходів та протидії груповим порушенням публічного порядку та масовим заворушенням протікав мляво, а інколи перебував у стані анабіозу до серпня 2018 року.

З метою послідовного реформування сектору цивільної безпеки шляхом стратегічних консультацій і практичної підтримки заходів з реформування відповідно до стандартів ЄС та міжнародних принципів Консультативною місією Європейського Союзу в Україні запропоновано запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів.

На основі вивчення досвіду службової діяльності поліцейських структур Нідерландів, Німеччини, Англії шляхом поєднання декількох поліцейських концепцій та тактичних армійських підходів Національною поліцією Данії розроблена «Мобільна тактична концепція» та запроваджена у 2002 році у діяльності поліції Данії, а з 2005 у Поліцейській діяльності Королівства Швеції. Яка будується на гнучкості ситуаційної адаптації, використовуючи мобільність через застосування невеликих підрозділів поліції, що пересуваються на легкоброньованих автомобілях з чіткою командною структурою та делегуванням повноважень.

Основними перевагами скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів є: зменшення кількості травмувань особового складу; гнучкість; застосування автомобілів як частини тактики; швидкість; короткий ланцюг управління; градуїований підхід (кількість поліцейських на місці не більша, ніж того вимагає ситуація; непомітність; оснащення); постійний аналіз ризиків та загроз; постійна комунікація з громадянами.

Затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів [5] дало поштовх до нормативного врегулювання зазначеного питання у законодавстві України.

Однак жодного нормативно-правового акту, що врегулював би службову діяльність підрозділів Національної поліції у зазначеному напрямку не прийнято. До того ж не зрозуміла роль підрозділів Національної поліції у ліквідації масових заворушень:

По-перше – скандинавська модель забезпечення публічної безпеки передбачає безпосередню участь поліцейських підрозділів у ліквідації масових заворушень;

По-друге – Національна гвардія України є основним суб'єктом з припинення масових заворушень. При здійсненні заходів щодо припинення масових заворушень Національна гвардія України координує діяльність сил та засобів правоохоронних органів, залучених до припинення зазначених протиправних дій.

На наш погляд, запровадження скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів є дієвим засобом реалізації демократичних принципів у поліцейській діяльності та дозволить замінити застарілу реактивну модель поведінки при забезпеченні публічної безпеки та порядку новою, проактивно орієнтованою,

яка враховує найкращі європейські практики і гарантує дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Досягнення цієї мети можливе з урахуванням таких керівних принципів: верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищою цінністю, а зміст і спрямованість діяльності держави визначається з урахуванням практики Європейського суду з прав людини; дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяння їх реалізації; взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства та діалогу, спрямованої на задоволення законних потреб населення.

Слід акцентувати увагу на тому, що використання проактивних методів має на меті мінімізувати фізичний контакт між поліцією та учасниками заходу, що дозволить безконфліктно забезпечити правопорядок під час проведення масових заходів, що є одним із ключових пріоритетів у реформуванні поліцейської діяльності, а також зменшити напруження серед учасників масових заходів та в суспільстві загалом.

Спираючись на досвід Скандинавських країн та теорії динаміки натовпу розробка концепції управління силами і засобами повинна будуватись на наступних стратегічних принципах:

Знання – володіння перевіреною інформацією про різні групи учасників зібрання, їх наміри, цілі, цінності та засоби досягнення мети, а також про осіб та групи осіб, що можуть розглядатися як джерело ризику;

Сприяння – стратегія поліції, насамперед, повинна бути спрямована на сприяння організаторам та учасникам масового зібрання в досягненні їх законної мети;

Комунікація – спілкування з організаторами та учасниками зібрання на всіх стадіях його підготовки та проведення для запобігання виникненню та ескалації конфліктів. Цей принцип є основним, адже саме підтримання належної комунікації представників влади, поліції та громадян допоможе сформувати досить високий рівень довіри населення на всіх етапах масового заходу та уникнути вчинення правопорушень;

Диференціація – сприйняття учасників мирного зібрання не як натовпу, а як сукупності індивідів та окремих особистостей, які можуть мати різні цілі та завдання, зокрема вчинення правопорушень, та по-різному ставитися до поліції. Дотримання цього принципу дозволить швидко ізолювати громадян, які можуть порушити публічний порядок (можливих провокаторів та підбурювачів), від тих, хто поводить себе мирно та не має мети вчинити правопорушення, а тому поліція може здобути повагу та підтримку, що, у свою чергу, забезпечить підвищення рівня довіри населення до неї.

Беручи до уваги вищевикладене слід зазначити, що на сьогодні вбачається необхідність у розробленні на основі Законів України «Про національну безпеку України», «Про Національну поліцію» та Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів відомчого нормативно-правового акту, який би, спираючись на досвід діяльності поліції скандинавських країн та забезпечення публічної безпеки та правопорядку під час проведення Євро-2012, містив у собі весь комплекс питань забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст.141.

2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції від 17 липня 1997 року № 475/97 ВР [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 40, ст. 263. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#n54>.

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

5. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів: Наказ МВС України від 23 серпня 2018 року № 706.